

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมและการสร้างกรอบโครงความคิด ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อต้านโรงไฟฟ้า*

Interaction between Social Networks and Framing Process of Anti-Power Plant Social Movement

นายสันิต ฤทธิมนตรี**

Sanit Ritmontri

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมและกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา การออกแบบการวิจัยใช้วิธีการแบบกรณีศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบกรอบโครงความคิด โครงสร้างเครือข่ายขบวนการประท้วง ศึกษา

* บทความนี้ปรับปรุงจากงานวิจัยเรื่อง "ความยุติธรรมในการพัฒนา: การวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล" โดยได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการวิจัยเพื่อตีพิมพ์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

This paper was adapted and extended from the research entitled "Justice in Development: A Grounded Theory Approach", in which granted and received supportive funded for publication program under the fiscal budgeting year of 2018 from the Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.

** อาจารย์ประจำสาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer in Social Development Program, Faculties of Social Sciences, Kasetsart University
Corresponding author, E-mail: fgrasnr@ku.ac.th

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกรอบโครงสร้างความคิดและโครงสร้างเครือข่ายของขบวนการประท้วงที่นำไปสู่การกระทำรวมหมู่ ศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมและการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสำรวจอิทธิพลของโครงสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการระดมคนเข้าร่วมประท้วง

ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการประท้วงโรงไฟฟ้าใช้กรอบแนวคิดหลายรูปแบบในการระบุที่มาของปัญหาโรงไฟฟ้า การหาทางออกของปัญหา รวมถึงการสร้างยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีและการกำหนดเป้าหมายเพื่อคัดค้าน รวมถึงการสร้างเหตุผลในการชักจูงคนเข้าร่วมประท้วง การวิเคราะห์โครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมพบว่า กลุ่มผู้ประท้วงแตกออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ๆ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงร่องรอยความขัดแย้งในเรื่องยุทธวิธีในการระดมคนเข้าร่วมและเป้าหมายของขบวนการ นอกจากนี้ขบวนการประท้วงมีการใช้สายสัมพันธ์แบบหลวมในการแสวงหาและขยายเครือข่ายพันธมิตร หาข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกรอบแนวคิดในการชักจูงคนเข้าร่วม ข้อค้นพบดังกล่าวช่วยให้มีความเข้าใจในเรื่องพฤติกรรมรวมหมู่มากขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นบทบาทและความสำคัญของกรอบแนวคิดในการชักจูงคนเข้าร่วมประท้วง และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกรอบโครงสร้างความคิดกับเครือข่ายทางสังคม

คำสำคัญ : เครือข่ายทางสังคม, กรอบโครงสร้างความคิด, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

Abstract

In this study, I bring together social network theory and framing process toward understanding the emergence of anti-power plant movement in Bangkok, Chachoengsao. Using a case study design, I draw practical and theoretical insights from this living example to investigate the framing process of anti-power plant movement and the network structure of protest movement and to examine the relationship between them that might inspire collective action. I use social network

analysis in conjunction with qualitative methods to explore the influence of social network structure on the mobilization of the power plant issues.

The findings revealed that the anti-power plant movement use different frames to define its concerns with the proposed power plant, specifically the reason to identify the problem, the solution to the problem and “strategies, tactics, and targets” for implementation of that solution, and the rationale for action. The analysis of network structure also found that the movement has decentralized into 2 groups. This indicated the conflict within the movement based on disagreement regarding strategic mobilization and the goal of the movement. Ultimately, the findings confirmed that the network actors use weak ties for seeking alliances to gain more information and resources and to strengthen their credibility of frames in order to inspire people to participate in a protest movement. The findings contribute to the sociological understanding of collective action. By revealing how the framing process are constituted and play a key role in mobilizing a protest movement by local residents – as well as how the frames interact with social network.

Keywords: Social Network, Framing Process, Social Movement.

บทนำ

การระดมสมาชิกเพื่อเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นภารกิจที่สำคัญของทุกขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยแกนนำและสมาชิกในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลิตความหมายเพื่อชักชวนและสร้างแรงจูงใจให้คนเข้าร่วมขบวนการ กระบวนการนี้เป็นการสร้างกรอบโครงสร้างความคิด (framing process) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา และทางออกของปัญหาร่วมกัน ดังนั้น ความสำเร็จของการระดมคนเข้าร่วมขบวนการ จึงอยู่ที่ประสิทธิภาพของกรอบโครงความคิดว่าจะสามารถหวนโหม้ใจคนให้เข้าร่วมได้มากน้อยเพียงใด กรอบโครงความคิดจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นอันมาก (Benford & Snow, 2000; Johnston & Noakes, 2005; Snow, Benford, McCammon, Hewitt & Fitzgerald, 2014) อย่างไรก็ตาม ในการศึกษากรอบโครงความคิดที่ผ่านมา มักจะเป็นการวิเคราะห์ในเชิงสถิตย (static) ที่เน้นการอธิบายองค์ประกอบในด้านกรอบในการวินิจฉัยปัญหา กรอบในการเสนอทางออกของปัญหา และกรอบในการจูงใจ หรือไม่ก็ศึกษาในแนวทางการเชื่อมโยง หรือการขยายกรอบเค้าโครงความคิด (frame alignment process) ซึ่งเป็นการมองกรอบโครงความคิดในเชิงที่หยุดนิ่ง ขาดการเปลี่ยนแปลงและไม่เห็นพัฒนาการและความเป็นมาแต่อย่างใด (Snow, Vliegenthart, & Ketelaars, 2019) ทั้ง ๆ ที่ทางปฏิบัติแล้วแนวคิดนี้เป็นแนวคิดในเชิงกลยุทธ์ (strategic concept) ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีการสร้างความหมายเพื่อต่อสู้และเอาชนะความหมายของฝ่ายตรงกันข้ามเพื่อชักจูงสมาชิกให้เข้าร่วมและสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมให้มากที่สุด (Johnston & Noakes, 2005) งานศึกษาในช่วงต่อมา มักเป็นการศึกษาปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกรอบโครงความคิดกับโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) หรือความสัมพันธ์ระหว่างกรอบโครงหลัก (master frame) กับกรอบโครงความคิด ในขณะที่การศึกษาที่เน้นไปที่พัฒนาการของกรอบโครงความคิดและความเชื่อมโยงระหว่างกรอบโครงความคิดกับเครือข่ายทางสังคมยังไม่มีเลย ดังนั้น ข้อถกเถียงหลัก (main argument) ที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอ ได้แก่ การอธิบายความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการสร้างกรอบโครงความคิด จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกรอบโครงความคิดในการระดมคน (mobilization) เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นขบวนการรากหญ้า ที่ไม่มีความรู้หรือประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวและคัดค้านโครงการใด ๆ ทำให้ต้องการการสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การจัดองค์กรเคลื่อนไหว ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ใน

การต่อรอง ข้อมูลผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการฯ และที่สำคัญที่สุดการสร้างความสำเร็จให้กับกรอบโครงความคิด ดังนั้น เครือข่ายทางสังคมจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือและสร้างผลสะท้อน (resonance) ให้กับกรอบโครงความคิด จนสามารถระดมคนเข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการเปลี่ยนความคิดของสมาชิกที่จะเข้าร่วมเคลื่อนไหว (consensus mobilization) ไปสู่ปฏิบัติการเข้าร่วมเคลื่อนไหวจริง ๆ (actual mobilization) (Klandermans, 1988; Stekelenburg and Klandermans, 2013) บทความนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มเติมช่องว่างทางความรู้ดังกล่าว โดยต้องการอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมและเค้าโครงกรอบแนวคิดที่นำไปสู่การเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยการประยุกต์เทคนิคการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมมาวิเคราะห์หาโครงสร้างของปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว

กรอบโครงแนวคิดและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

กรอบโครงความคิดเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากงานของ Erving Goffman (1974) ที่อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในการทำความเข้าใจสิ่งที่อยู่รอบตัว โดย Goffman อธิบายว่าปกติแล้วมนุษย์จะสร้างกรอบโครง (frame) ขึ้นมาเพื่อที่จะจัดการ หรือทำความเข้าใจกับโลกรอบตัว กรอบโครงดังกล่าวจึงเปรียบเสมือน กรอบของรูปภาพ (picture frame) ที่เฟืองจุดสนใจไปที่เรื่องต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว การกำหนดกรอบโครงขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และการรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านมา กรอบโครงจึงเป็นการจัดการเกี่ยวกับการรับรู้ และการให้ความหมายกับสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว เพื่อที่จะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์กับมนุษย์และกับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม Benford and Snow (2000) และ Snow and Benford (1988) ได้นำแนวคิดเรื่องกรอบโครง (frame) มาประยุกต์ใช้ในความหมายของชุดความเชื่อ และความหมายที่มุ่งใจและสร้างความชอบธรรมให้คนรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมสนับสนุนหรือคัดค้านสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กรอบแนวคิดจึงเป็นสิ่งที่มุ่งให้คนเข้าร่วมในพฤติกรรมรวมหมู่ขึ้น (collective action) และเป็นการกำหนดให้ความหมายเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา โดย

อธิบายว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากใคร และยังชี้ต่อไปว่าสถานการณ์ดังกล่าวสามารถแก้ไขได้ถ้ามีการช่วยเหลือและร่วมมือกัน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

ประการแรก การสร้างกรอบในการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) หมายถึง การระบุปัญหาความเดือดร้อน (grievances) ขยายความให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า ความเดือดร้อนคืออะไร ส่งผลกระทบต่อคนที่ประสบปัญหาอย่างไร ปัญหาดังกล่าวเกิดจากใคร ใครควรจะถูกตำหนิ และมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด ในกรณีของปัญหาผลกระทบที่เกิดจากโรงไฟฟ้า แกนนำของขบวนการต่อต้านจะต้องระบุปัญหาให้ชัดเจนว่าถ้าสร้างโรงไฟฟ้าขึ้นมาจะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านอย่างไร ใครได้รับผลกระทบบ้าง และสาเหตุของปัญหาที่จะต้องถูกตำหนิ (attributing causality) คืออะไร (Benford and Snow, 2000; Snow and Benford, 1988) แกนนำจะต้องพยายามหาข้อมูลและคำอธิบายที่สมเหตุสมผลในการอธิบายให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเข้าใจ

ประการที่สอง การสร้างกรอบในการเสนอทางออก (prognostic framing) หมายถึง การนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งรวมถึง ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แกนนำจะต้องนำเสนอทางออกที่เป็นไปได้สำหรับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ยิ่งข้อเสนอั้นมีความเป็นไปได้มากเท่าใด ก็จะทำให้คนเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวมากเท่านั้น นอกจากนี้ ลักษณะที่สำคัญของกรอบในการเสนอทางออกจะต้องสามารถตอบโต้ข้อเสนอของฝ่ายตรงกันข้าม และให้คำอธิบายว่าทำไมข้อเสนอของตนมีความเป็นไปได้ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ดีกว่าข้อเสนอของฝ่ายตรงกันข้าม (Benford & Snow, 2000)

ประการที่สาม การสร้างกรอบในการจูงใจ (motivational framing) หมายถึง คำอธิบายและเหตุผลที่ทำให้คนต้องเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งรวมถึง ถ้อยคำปลุกใจ สโลแกนที่ปลุกเร้าให้คนเข้าร่วม (Benford and Snow, 2000; Snow and Benford, 1988) ซึ่งจะเห็นได้จากคำขวัญหรือสโลแกนที่ใช้ในการเคลื่อนไหว บ้ายที่มีข้อความในการปลุกระดม รวมถึงถ้อยคำปราศรัยของแกนนำที่ปลุกระดมสมาชิกให้มีส่วนร่วมในการต่อสู้ต่อไป อย่างเช่น ชัยชนะอยู่ข้างหน้า หรือ ถึงเวลาแล้วที่เราต้องลุกขึ้นสู้ เป็นต้น องค์ประกอบส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะลำพังองค์ประกอบทั้งสองประการข้างต้นยังไม่เพียงพอที่จะทำให้คนเข้าร่วมใน

ขบวนการได้ จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างคำอธิบายและเหตุผลที่สามารถจูงใจและสร้างผลสะท้อนให้คนเข้าร่วมได้ (frame resonance)

กระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างความคิด จึงเป็นการกระบวนการสร้างและผลิตความหมายขึ้นมา เพื่อให้คนเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Johnston & Noakes, 2005) กรอบโครงสร้างความคิดจึงเป็นทั้งตัวนำสารและตัวส่งมอบสาร (carriers and transmitters) เพื่อชักจูงและระดมผู้สนับสนุน มาเป็นพลังและเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Snow & Benford, 1988) อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าองค์ประกอบทั้ง 3 จะสามารถจูงใจให้คนเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ทั้งหมด กรอบโครงสร้างความคิดจะต้องสามารถสร้างผลสะท้อนที่เพียงพอ (resonance) ที่จะทำให้คนเข้าร่วมได้ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวประกอบด้วย ความสอดคล้องของกรอบโครงสร้างความคิด (frame consistency) ได้แก่ ความสอดคล้องระหว่างกรอบในการวินิจฉัยปัญหาและกรอบในการเสนอทางออก รวมถึงความสอดคล้องระหว่างข้ออ้างและการกระทำของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ประการที่สองได้แก่ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการนำเสนอกรอบในการวินิจฉัยปัญหาและความเป็นไปได้ของกรอบในการเสนอทางออก (empirical credibility) ประการที่สาม ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของผู้คนที่สร้างกรอบโครงสร้างความคิด (credibility of frame articulator) (Benford & Snow, 2000)

ในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกรอบโครงสร้างความคิด จำเป็นที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือจากพันธมิตรกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเพื่อต้องการคำแนะนำจากเครือข่ายที่มีประสบการณ์ในการระดมมวลชน การจัดการบนเวทีประท้วง รวมถึงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่จะใช้ในการต่อรอง เพื่อเรียกร้องความสนใจและความเห็นอกเห็นใจจากสังคม การออกสื่อเพื่อทำให้เป็นประเด็นสาธารณะ และให้สังคมรับรู้ในวงกว้าง การจัดการกับฝ่ายต่อต้าน การเจรจาต่อรองกับรัฐบาลเพื่อให้บรรลุข้อเรียกร้อง ดังนั้น เครือข่ายจึงมีความสำคัญต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นอย่างมาก ความสำเร็จที่สำคัญของขบวนการทางสังคมที่ผ่านมาจึงอยู่ที่การสร้างเครือข่ายในการผนึกกำลังเพื่อขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมให้บรรลุเป้าหมาย (Diani, 2003b, Eggert & Pavan, 2014)

ในกรณีของสังคมไทย มีการนำกรอบโครงความคิดมาศึกษาในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองในช่วงสิบปีที่ผ่านมา เริ่มจาก อุเซนทร์ เชียงเสน (2552) ศึกษากรอบโครงความคิดของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) โดยอธิบายสาเหตุของการที่กลุ่มพธม. ต้องเข้าร่วมเคลื่อนไหวและโค่นล้มระบอบทักษิณอันเนื่องมาจากปัญหานักการเมืองคอร์รัปชัน การใช้เงินซื้อเสียงประชาชน โดยมีรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เปิดโอกาสให้นักการเมืองเข้ามาแสวงหาอำนาจและนำไปสู่ระบบทักษิณที่ทำให้ประเทศต้องประสบกับปัญหาทางการเมืองในที่สุด ขณะที สุภีร์ สมอนา, มณีมัย ทองอยู่และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2555, 2556) และ Samorna (2013) ได้นำแนวคิดนี้มาอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ โดยสาเหตุของปัญหาที่นำไปสู่การต่อต้าน ได้แก่ ความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรแร่โดยรัฐ ทำให้นโยบายดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและชุมชน โดยได้นำเสนอทางออก ได้แก่ การแก้ไขกฎหมายแร่ให้มีความเป็นธรรม ลดการผูกขาดของกลุ่มทุน และคืนวิถีชีวิตให้กับชุมชน มีการนำประเพณีและพิธีกรรมมาเคลื่อนไหวตอบโต้กลุ่มทุนสัมปทานเหมืองแร่ นอกจากนี้ อัจฉิมา ไกรพันธ์ (2559) ก็ได้นำกรอบโครงความคิดมาอธิบายการระดมคนเข้าร่วมเครือข่ายของกลุ่มจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานของอัจฉิมามีความน่าสนใจตรงที่นอกจากจะอธิบายรายละเอียดการครอบงำโครงความคิดของกลุ่มจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ยังอธิบายเชื่อมโยงที่มาของกรอบแนวคิดในแต่ละช่วงด้วยว่ามีพัฒนาการมาอย่างไร เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตยและคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตย (กปปส.) อย่างไร โดยแบ่งงานศึกษาออกเป็นสามช่วง ตั้งแต่การต่อต้านนายกทักษิณในช่วง พ.ศ. 2549 มาเป็นช่วง พ.ศ. 2553 ในการชุมนุมเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง และช่วง พ.ศ. 2556-2557 ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับกลุ่ม กปปส.

นอกจากนี้ ยังมีงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกอีกสองเล่มที่นำกรอบโครงความคิดมาศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในไทย ได้แก่ งานของ Volpe (2015) และ Pattanasrivichain (2016) งานของ Volpe ศึกษาการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับกรอบโครงความคิดของทั้งกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดงว่า มีการสร้าง

ความหมายและให้เหตุผลอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ Volpe ยังได้วิเคราะห์ต่อว่า กรอบโครงสร้างความคิดอะไรที่สามารถส่งผลสะท้อน (frame resonance) จนสามารถชักจูงและระดมคนเข้าร่วมขบวนการได้ รวมถึงกรอบโครงสร้างความคิดอะไรบ้างที่ล้มเหลว ซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าได้ข้อสรุปว่า กรอบโครงสร้างความคิดที่สามารถสร้างผลกระทบนั้นจะต้องเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางการเมืองและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ประสานกลมกลืนไปด้วยกัน นอกจากนี้ ยังต้องมีความหมายที่กว้างและครอบคลุมประโยชน์คนหลายชนชั้น ซึ่งกรอบโครงสร้างความคิดของกลุ่มคนเสื้อแดงจะมีลักษณะนี้ ในขณะที่กรอบโครงสร้างความคิดของกลุ่มเสื้อเหลืองจะมีความหมายที่แคบกว่า และครอบคลุมคนแคบชนชั้นเดียว งานของ Pattanasrivichain ศึกษากรอบโครงสร้างความคิดของขบวนการเสื้อเหลืองและเสื้อแดงเหมือนกันกับงานของ Volpe แต่สิ่งที่งานชิ้นนี้ศึกษาเพิ่มได้แก่ การเชื่อมโยงของกรอบโครงสร้างความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทั้งสองกลุ่มกับกรอบแนวคิดหลัก (master frame; ในงานของเค้าใช้คำว่า metaframe) Pattanasrivichain อธิบายว่า กรอบโครงสร้างความคิดที่ดีและมีประสิทธิภาพในการชักจูงคนเป็นจำนวนมากให้เข้าร่วมอย่างกรณีขบวนการเสื้อเหลืองและเสื้อแดงนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์พิเศษคือกรอบโครงสร้างความคิดจะต้องเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดหลักในสังคมอันได้แก่ กรอบโครงสร้างความคิดเรื่องชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ รวมทั้งกรอบโครงสร้างความคิดเรื่องประชาธิปไตย งานของ Pattanasrivichain จึงเป็นการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างกรอบแนวคิดหลักกับกรอบโครงสร้างความคิดของกลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดงว่าเชื่อมโยงกันได้อย่างไร

จากการตรวจเอกสารการของการนำกรอบโครงสร้างความคิดมาใช้ในการศึกษาสังคมไทยสามารถสรุปได้ว่า งานในช่วงแรกเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับกรอบโครงสร้างความคิดทั้งสามกรอบ ได้แก่ กรอบในการวินิจฉัยปัญหา กรอบในการเสนอทางออกของปัญหา และกรอบในการจูงใจคนให้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งงานของอุเชนทร์และสุภีร์มีการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนาอย่างละเอียดตามแนวทางนี้ งานในระยะต่อมาได้แก่งานของ อัจฉิมาพยายามอธิบายความเชื่อมโยงของกรอบโครงสร้างความคิดกับกรอบแนวคิดของกลุ่มพันธมิตรและกปปส. ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการหยิบยืมและการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มจุฬาเซตชุดุชนธรรมกับกลุ่มพันธมิตรในการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นการศึกษาในมิติการแพร่กระจายของกรอบโครงสร้าง

ความคิด (frame diffusion) ซึ่งทำให้เข้าใจพัฒนาการและที่มาที่ไปของกรอบโครงสร้างความคิดมากขึ้น นอกจากนี้ ในส่วนของ Volpe และ Pattanasrivichain มีการศึกษาที่ลงลึกในรายละเอียดมากขึ้น โดยพยายามที่จะตอบคำถามว่ากรอบโครงสร้างความคิดแบบไหนที่สามารถสร้างผลสะท้อนจนสามารถจูงใจและระดมคนเข้าร่วมได้ Volpe นำแนวคิดเรื่องโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและวัฒนธรรม รวมถึงความยืดหยุ่นของกรอบโครงสร้างความคิดที่กว้างครอบคลุมคนหลากหลายชนชั้นเป็นการอธิบาย ส่วน Pattanasrivichain ใช้แนวคิดเรื่องกรอบแนวคิดหลักเป็นการอธิบายประสิทธิภาพของกรอบโครงสร้างความคิด

อย่างไรก็ตาม แม้วางานเหล่านี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกรอบโครงสร้างความคิดเป็นอย่างดี แต่ก็เป็นการศึกษาที่ให้ภาพค่อนข้างหยุดนิ่ง และไม่เห็นพัฒนาการของกรอบโครงสร้างความคิดว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรและพัฒนาไปอย่างไร อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้กรอบโครงสร้างความคิดมีประสิทธิภาพจนสามารถชักจูงและระดมคนให้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวได้ ดังนั้น สิ่งที่ยาวยไปในการศึกษาเกี่ยวกับกรอบโครงสร้างความคิดได้แก่ กลไกทางสังคม (social mechanism) ที่ทำให้กรอบโครงสร้างความคิดมีพัฒนาการ มีการปรับตัว เปลี่ยนแปลงและเชื่อมโยงให้เข้ากันกับความคิดของคนที่ต้องการจะเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวได้ โดยกลไกทางสังคมที่น่าจะมีอิทธิพลต่อกรอบโครงสร้างความคิดนี้ มีกล่าวถึงในเชิงทฤษฎีอยู่บ้าง คือ “เครือข่ายทางสังคม” (McLean, 2016; Eggert & Pavan, 2014) ฉะนั้น ถ้าหากทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทั้งสองนี้ก็ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องดังกล่าวให้ดีขึ้น

ในส่วนของงานวิจัยเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในต่างประเทศมีการศึกษาหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาความหนาแน่นพื่นของเครือข่าย (dense movement network) กับการสร้างความร่วมมือของเครือข่าย (Mische, 2003) การศึกษาลักษณะความเป็นผู้นำกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Diani, 2003a) โครงสร้างเครือข่ายกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Emstson, 2008) และเครือข่ายของสายสัมพันธ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (formal and informal ties) ที่มีผลต่อการระดมคนเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Passy, 2003) อย่างไรก็ตาม การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกรอบโครงสร้าง

ความคิดกับเครือข่ายทางสังคมแทบไม่มีการศึกษาเลย (Eggert & Pavan, 2014; Snow et al, 2019) ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับการสร้างกรอบโครงความคิดจนสามารถชักจูงและระดมคนให้เข้าร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแทบไม่มี และเป็นช่องว่างทางทฤษฎีที่ควรทำความเข้าใจเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในด้านการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการกระทำรวมหมู่ให้มากขึ้น (Saunders, 2013; Snow et al, 2014; Snow et al, 2019)

พัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในสังคมไทย

ในกรณีของไทย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นในช่วงประชาธิปไตยเบงบาน หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยเริ่มจากการรวมตัวกันของสหพันธ์นิสิตนักศึกษาทั่วประเทศ เพื่อเคลื่อนไหวเรื่องราคาผลผลิตทางการเกษตรและปัญหาหนี้สิน การเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงานและขบวนการนิสิตนักศึกษาเพื่อเรียกร้องค่าแรงและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Haberkm, 2011; Lertchoosakul, 2018) ในช่วงทศวรรษ 2520 ได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวของขบวนการด้านสิ่งแวดล้อม คือ กรณีการคัดค้านเขื่อนน้ำโจน และการคัดค้านโรงงานแทนทาลัม จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวในประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในยุคแรกๆ ของไทย (Forsyth, 2001; 2002) ต่อมาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 2540 เกิดขึ้นมาจากการรวมตัวกันของชาวบ้านที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดจากโครงการพัฒนาของรัฐ (Missingham, 2003; Somchai, 2006) ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเป็นการรวมตัวของชาวบ้านที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อแก้ไขปัญหาของตน ขาดความรู้ในการจัดการขบวนการเคลื่อนไหว ปัญหาดังกล่าวทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมถูกโดดเดี่ยว และต่อสู้กับรัฐและนายทุนเพียงลำพัง ขาดเครือข่ายและคนช่วยเหลือทำให้ประสบปัญหาในการต่อสู้กับภาครัฐและนายทุน ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการของรัฐในช่วงทศวรรษ 2550 จึงได้เรียนรู้ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มของตน โดยการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

เพื่อนำมาสร้างความเชื่อถือให้กับการสร้างกรอบโครงความคิด และชักจูงให้คนเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ผู้ศึกษาได้เลือกขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้า ต.เสม็ดเหนือ และ ต.เสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างโครงการพัฒนาขนาดใหญ่กับประชาชนในพื้นที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจำนวนมากทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา (Rucht, 2002) ในกรณีของโรงไฟฟ้าบางคล้า เหตุการณ์ประท้วงต่อต้านโรงไฟฟ้าเกิดขึ้นเมื่อช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2551 - 2553 หลังจากที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้ลงนามซื้อขายไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่ (ไอพีพี) มีกำลังการผลิต 1,600 เมกกะวัตต์ ความน่าสนใจของกรณีศึกษานี้ ได้แก่ เป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มชาวบ้านเอง มีการใช้เครือข่ายทางสังคมเพื่อแสวงหาพันธมิตรและแสวงหาความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เครือข่ายทางสังคมเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือในการสร้างกรอบโครงความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมสนับสนุนขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้าเป็นจำนวนมาก จนในที่สุดรัฐบาลต้องประกาศยุติโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าไปในปี 2554

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากรอบโครงความคิดและโครงสร้างเครือข่ายทางสังคมของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้าบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อต้านโรงไฟฟ้า

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (mixed method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเครือข่ายทางสังคมในเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเครือข่ายแบบบางส่วน (ego-network) โดยใช้วิธีการแบบบอกต่อ (snowballing sampling) ในการคัดเลือกแกนนำที่มีบทบาทสำคัญมาทำการศึกษา (Prell, 2012; Scott, 2013) ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับแกนนำที่มีบทบาทในการสร้างกรอบโครงความคิดของการกระทำรวมหมู่ การวิเคราะห์ข้อมูลเครือข่ายทางสังคม ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ UCI.net 6.2 ในการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นจะทำการนำเสนอข้อมูลในรูปของแผนผังความเครือข่ายทางสังคม (sociogram) โดยใช้โปรแกรม Netdraw แสดงผล (Borgatti, S.P., Everett, M.G. and Freeman, L.C. , 2002) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Atlas.ti Version 7.12 ซึ่งเป็นโปรแกรมที่สามารถจำแนก แยกแยะข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล สร้างความเชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ร่วมกับภาษาไทยได้ โดยก่อนที่ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลจะทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการเปรียบเทียบเนื้อหาของข้อมูลกับแหล่งข้อมูลอื่น ๆ (triangulation)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพยายามที่จะเข้าถึงข้อมูลให้ได้มากที่สุด โดยการเข้าไปสังเกตการณ์เข้าไปสร้างสัมพันธ์กับกลุ่มที่ต้องการศึกษาเป็นระยะเวลายาวนานตลอดการวิจัย (prolong engagement) และสร้างสัมพันธ์อันดี (rapport) จนเกิดความไว้วางใจกับกลุ่มที่ศึกษา เพื่อที่จะให้รายละเอียดของข้อมูลให้ได้มากที่สุด สำหรับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมีรายละเอียดดังนี้

(1) การให้รหัสแบบเปิด (open-coding) เป็นขั้นตอนการลดทอนข้อมูลและการแบ่งข้อมูล แยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อจัดระบบของเนื้อหา ตัดทอนเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องออก และให้รหัสของข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นประเด็นในการวิเคราะห์ชัดเจนขึ้น ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะอ่านข้อมูลดิบที่ได้จากภาคสนามทั้งหมดอย่างละเอียด จนกระทั่งจับประเด็นหลัก ๆ ได้

เปลี่ยนประเด็นหลักเหล่านั้นให้เป็นรหัส เพื่อแยกแยะจัดกลุ่มข้อมูล ซึ่งในขั้นตอนนี้จะทำได้โดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti ช่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งจะทำให้การเข้ารหัสได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว

(2) การเชื่อมโยงรหัสที่สัมพันธ์กัน (axial/theoretical coding) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะเชื่อมโยงข้อมูลจัดเป็นหมวดหมู่ เชื่อมโยงเพื่อหาแบบแผนความสัมพันธ์ รวมทั้งหาคำอธิบายของแบบแผนและความสัมพันธ์นั้น ๆ

(3) การบันทึกข้อมูล (memo writing) ในระหว่างที่ทำการเชื่อมโยงรหัส ผู้วิจัยจะทำการบันทึกเพื่อหาแบบแผนและคำอธิบาย โดยการเขียนบันทึกไว้ใน โปรแกรม ATLAS.ti เพื่อบันทึกคำอธิบาย และอธิบายความเป็นเหตุเป็นผลของพฤติกรรมนั้น ๆ เป็นการสร้างข้อสรุปชั่วคราวถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในตอนสุดท้ายของการวิเคราะห์จะเชื่อมโยงข้อมูลจากการบันทึกทั้งหมดกลับไปตอบคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(4) การเชื่อมโยงรหัสเพื่อเชื่อมโยงเข้ากับแก่นของการวิจัย (selective/focused-coding) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะเชื่อมโยงรหัสทั้งหมดเข้าด้วยกัน เพื่อประกอบเป็นภาพรวมเพื่อตอบคำถามและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยทั้งหมด

ผลการศึกษา

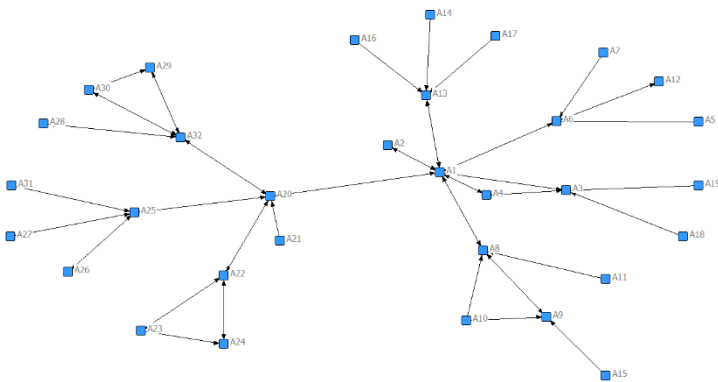
(1) โครงสร้างเครือข่ายทางสังคมของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้าบางคล้า

(1.1) ลักษณะโครงสร้างเครือข่ายทางสังคม (social network structure)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเครือข่ายทางสังคมด้วยโปรแกรม UCInet พบว่า ลักษณะโครงสร้างเครือข่ายทางสังคมของขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้าบางคล้ามีการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อยด้วยกัน กลุ่มที่หนึ่ง ได้แก่ แกนนำ (A1) ที่เป็นตัวแทนที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เคยทำงานเป็นนักข่าวโทรทัศน์ จึงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานต่าง ๆ สามารถติดต่อสื่อให้มาทำข่าวในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว เป็นแกนนำในการเจรจากับหน่วยงานของรัฐ มีบทบาทในการการจัดการประท้วง/ปิดถนน การยื่นหนังสือคัดค้านไปยังหน่วยงานต่าง ๆ และกลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่ม

นักการเมืองท้องถิ่น (A20) ซึ่งเข้ามาเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้าในช่วงก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง โดยต้องการเข้ามาหาคะแนนเสียงจากชาวบ้านที่กำลังประท้วงโรงไฟฟ้า แม้ว่าเป้าหมายของกลุ่มย่อยทั้งสองจะอยู่ที่การคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้า แต่วิธีการในการแก้ไขปัญหาหรือกรอบในการเสนอทางออก (prognostic framing) มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มแรก ต้องการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีเข้าไปให้ข้อมูลและชี้แจงข้อเท็จจริงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการสร้างโรงไฟฟ้ากับหน่วยงานที่มีอำนาจในการตัดสินใจ เช่น เข้าไปชี้แจงในคณะผู้ชำนาญการ ในการพิจารณาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และการเข้าไปรวมตัวเคลื่อนไหวร่วมกับเครือข่ายต่อต้านโรงไฟฟ้าอื่น ๆ ในขณะที่กลุ่มที่สองเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจึงไม่ต้องการออกไปคัดค้านนอกพื้นที่ ต้องการเพียงแต่เฝ้าระวังไม่ให้โรงไฟฟ้าเข้ามาก่อสร้าง จากความขัดแย้งดังกล่าว (frame dispute) ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้าแยกออกเป็นสองกลุ่ม จนในที่สุดก็แสดงความขัดแย้งออกมาอย่างเปิดเผย และแยกตัวออกมาคัดค้านโรงไฟฟ้าโดยใช้แนวทางและวิธีการในการคัดค้านที่ต่างกัน (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ลักษณะโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้า



(1.2) เครือข่ายสนับสนุนการเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้า

(supporting networks)

การทำเครือข่ายสนับสนุนการเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้าถือเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับขบวนการเคลื่อนไหว ทั้งนี้เนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้าเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของประชาชนอย่างเร่งด่วน และไม่เคยมีประสบการณ์ในการคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ การสร้างเครือข่ายสนับสนุนจึงก่อให้เกิดผลดีหลายประการ ได้แก่ การได้รับคำแนะนำในการสร้างแนวร่วมในการเคลื่อนไหว การจัดการประท้วง การใช้กลยุทธ์และยุทธวิธีต่าง ๆ ในการต่อรองกับโรงไฟฟ้าและภาครัฐ และที่สำคัญที่สุดคือ การได้รับข้อมูลข่าวสารที่นำมาสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกรอบโครงความคิดของการกระทำรวมหมู่ (collective action frames) เพื่อที่จะนำมาใช้ในการระดมพลังมวลชนเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้ามากขึ้น เครือข่ายที่สนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวเกิดจากความสัมพันธ์ของแกนนำชาวบ้านช่วงที่เป็นนักข่าว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนรู้จักกัน การติดต่อเครือข่ายสนับสนุนจึงเกิดจากความสัมพันธ์แบบหลวม (weak ties) ของแกนนำกับเครือข่ายสนับสนุน จากการศึกษาพบว่าขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้ามีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนอยู่ 4 กลุ่มด้วยกัน (ภาพที่ 2)

กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มต่อต้านโรงไฟฟ้าในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น กลุ่มต่อต้านโรงไฟฟ้ามาบตาพุด โรงไฟฟ้าหนองแซง โรงไฟฟ้าราชบุรี โรงไฟฟ้าบางปะกง โรงไฟฟ้าแม่เมาะ และกลุ่มเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก กลุ่มนี้จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับกรอบในการเสนอทางออกของปัญหา เช่น การสร้างวิธีการต่อรองกับฝ่ายรัฐและโรงไฟฟ้า การช่วยเหลือในด้านการนำคนเข้าร่วมในการเดินขบวนหรือปิดถนน การขึ้นเวทีอภิปรายของแกนนำในการประท้วง รวมถึงการให้ข้อมูลถึงผลกระทบของโรงไฟฟ้าในที่ต่าง ๆ

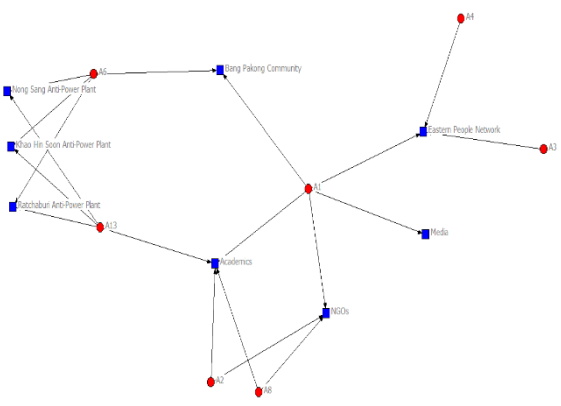
กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการสิ่งแวดล้อม กลุ่มนักวิชาการจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับกรอบในการวินิจฉัยปัญหา ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของโรงไฟฟ้าต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ข้อมูลจากเครือข่ายนักวิชาการเป็นประโยชน์ต่อการสร้างกรอบโครงความคิดเป็นอันมาก เพราะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องมีความน่าเชื่อถือ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้น้ำของโรงไฟฟ้า ข้อมูลเกี่ยวกับ

การทำงาน การปล่อยน้ำร้อนและของเสียที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ข้อมูลดังกล่าวทำให้เพิ่มความน่าเชื่อถือของกรอบในการวินิจฉัยปัญหาและส่งผลกระทบต่อ (resonance) ที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโรงไฟฟ้า

กลุ่มที่สาม ได้แก่ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่ทำงานด้านมลพิษจากอุตสาหกรรม และผลกระทบของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ต่อประชาชน ข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนำมาเป็นตัวอย่าง หรือกรณีศึกษาที่ทำให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับตนหากมีการสร้างโรงไฟฟ้า เช่น ข้อมูลผลกระทบของโรงไฟฟ้าแม่เมาะต่อสุขภาพของคนในพื้นที่ ข้อมูลผลกระทบของโรงไฟฟ้าบางปะกง และโรงไฟฟ้าวังน้อยต่อพืชผลทางการเกษตร ข้อมูลดังกล่าวเป็นตัวอย่างของประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนได้รับรู้และตระหนักถึงผลกระทบของโรงไฟฟ้าที่น่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ของตน (experimental commensurability)

กลุ่มที่สี่ สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์ การสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชนก่อให้เกิดผลดีหลายประการ สื่อสามารถถ่ายทอดปัญหาในพื้นที่สู่การรับรู้ของสาธารณชนได้อย่างรวดเร็ว สื่อสามารถนำเสนอถึงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจยุติโครงการได้โดยตรง การสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์จึงมีความจำเป็นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่จะถ่ายทอดปัญหาและความเดือดร้อนของตนให้สาธารณะชนรับทราบ

ภาพที่ 2 แสดงเครือข่ายสนับสนุนของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้า



(2) กระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้า

จากการศึกษาข้อมูลของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้าบางคล้า ผู้ศึกษาได้อาศัยแนวคิดกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิด (Snow & Benford, 1988; Benford & Snow, 2000; Johnston & Noakes, 2005) ในการทำความเข้าใจการสร้างความหมายและการตีความความหมายของสถานการณ์ที่นำไปสู่การจูงใจให้คนเข้าร่วมขบวนการ โดยการทำความเข้าใจผ่านกรอบแนวคิดการกระทำรวมหมู่ (collective action frame) 3 กรอบ คือ กรอบในการวินิจฉัยปัญหา กรอบในการเสนอทางออก และกรอบในการจูงใจให้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้า

(2.1) การสร้างกรอบในการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing)

กรอบในการวินิจฉัยปัญหา หมายถึง การระบุปัญหาความเดือดร้อนของโรงไฟฟ้าที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ลักษณะของผลกระทบมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด โดยผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากโรงไฟฟ้า ได้แก่

- 1) โรงไฟฟ้าจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อพืชผลการเกษตร ได้แก่ สวนผลไม้ บ่อเลี้ยงปลา และกัญ เนื่องจากโรงไฟฟ้าจะปล่อยความร้อนจากการผลิตไฟฟ้าออกมา ทำให้มีผลกระทบต่อพืชผลทางการเกษตรของประชาชนในพื้นที่
- 2) โรงไฟฟ้าจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน เนื่องจากโรงไฟฟ้าจะปล่อยมลพิษทางอากาศออกทางปล่องโดยสูงตั้งแต่ 20 - 50 เมตร ซึ่งมลพิษทางอากาศ ได้แก่ ไนโตรเจนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ผุนต่าง ๆ แม้มลพิษจากโรงไฟฟ้าหลังก๊าซธรรมชาติจะไม่รุนแรงเท่ากับโรงไฟฟ้าถ่านหิน แต่มลพิษจากโรงงานไฟฟ้าเป็นมลพิษสะสม ทำลายสิ่งแวดล้อมสุขภาพของคนและสัตว์เลื้อยทางทะเลระยะยาว (จากกรณีของโรงไฟฟ้าวังน้อยและบางปะกง)
- 3) การที่โรงไฟฟ้าไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้รับรู้ และไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการของโรงไฟฟ้า เป็นเหตุให้โรงไฟฟ้าดำเนินงานโดยไม่รับฟังเสียงของประชาชน ไม่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากประชาชน บริษัทใช้วิธีดำเนินการแบบเงียบ ๆ เปิดประชุมและชี้แจงโครงการในเวทีที่บริษัทเป็นผู้กำหนดและ

ควบคุมได้ และนำรายชื่อชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีไปประกอบรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ข้อมูลหลายส่วนไม่มีการเปิดเผยให้เป็นที่รับรู้ได้แก่ ปริมาณการใช้ก๊าซและปริมาณการใช้น้ำในแต่ละวัน หรือปริมาณสารเคมีที่ใช้ในโรงไฟฟ้า รวมทั้งการปล่อยน้ำทิ้งก็ไม่มีการเผยแพร่แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น การไม่เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการ และไม่ได้รับการดำเนินงานของโรงไฟฟ้า จึงเกิดความวิตกกังวลต่อผลกระทบของโครงการที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจนนำไปสู่การคัดค้านโครงการในที่สุด

4) นโยบายเปิดประมูลโรงไฟฟ้าเอกชนเป็นนโยบายที่ละเมิดสิทธิชุมชน เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งให้กับประชาชนในพื้นที่ ผลักให้บริษัทเอกชนเผชิญหน้ากับประชาชนอย่างไม่มีควมรับผิดชอบ หน่วยงานของรัฐจากส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวงพลังงาน และกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพิกเฉยและไม่ตอบสนองเรื่องการขอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าเอกชน

การที่กลุ่มแกนนำคัดค้านจะสร้างกรอบในการวินิจฉัยปัญหาได้ จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสารจากเครือข่ายนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน เพราะข้อมูลหลายประการเป็นข้อมูลทางด้านเทคนิคที่จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญช่วยในการอธิบายและขยายความ การได้ข้อมูลจากเครือข่ายสนับสนุนจึงทำให้การสร้างกรอบในการวินิจฉัยปัญหามีความน่าเชื่อถือ และมีรายละเอียดครอบคลุมผลกระทบในทุกด้าน ทำให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงผลกระทบของโรงไฟฟ้าที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนของตน

(2.2) การสร้างกรอบในการเสนอทางออก (prognostic framing)

หลังจากที่ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแล้ว ขบวนการจะต้องนำเสนอทางออกของปัญหาที่สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหานั้น ๆ การนำเสนอทางออกแบ่งได้เป็นสองแนวทาง ได้แก่ แนวทางของชาวบ้าน ที่ต้องการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อสร้างพลังในการต่อต้านโรงไฟฟ้า โดยมียุทธวิธีหลากหลายในการขับเคลื่อน ได้แก่

1) การยื่นจดหมายคัดค้านก่อนการสร้างโรงไฟฟ้า ตั้งแต่ในระดับอำเภอ จังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และยื่นหนังสือต่อรัฐมนตรีที่รับผิดชอบด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งยื่นจดหมายขอข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าของเอกชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) การปิดถนนทางหลวงสาย 304 (ฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี) บริเวณหน้าวัดสนามช้าง ต.เสม็ดใต้ อ.บางคล้า จำนวน 2 ครั้งในปี พ.ศ. 2551 และ 2552 เพื่อเรียกร้องให้รัฐมาเจรจากับตัวแทนชาวบ้าน และให้ทบทุนการอนุญาตบริษัทเอกชนสร้างโรงไฟฟ้า

3) การเข้าร่วมกับเครือข่ายเคลื่อนไหวต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้า ได้แก่ เครือข่ายต่อต้านโรงไฟฟ้ามาบตาพุด โรงไฟฟ้าเขาหินซ้อน โรงไฟฟ้าบางปะกง โรงไฟฟ้าราชบุรีและโรงไฟฟ้าหนองแส

4) การเข้าไปชี้แจงกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโดยตรง เพื่อให้ข้อเท็จจริงในพื้นที่แก่หน่วยงานในการพิจารณา โดยต้องการให้ได้รับทราบข้อมูลจากชาวบ้านแทนที่จะได้รับข้อมูลจากโรงไฟฟ้าฝ่ายเดียว

5) การทำงานร่วมกับสื่อมวลชน ออกข่าวและออกรายการทีวี เพื่อนำเสนอปัญหาในท้องถิ่นให้เป็นที่รับรู้ต่อสาธารณะ

ส่วนแนวการแก้ไขปัญหาของแกนนำกลุ่มประท้วงที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่นมีแนวทางในการสร้างกรอบในการเสนอทางออกแตกต่างกันออกไป ไม่ต้องการออกไปประท้วงนอกพื้นที่ ทำให้เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มชาวบ้านอย่างเปิดเผย (frame dispute) จนในที่สุดขบวนการเคลื่อนไหวจึงแตกออกเป็นสองกลุ่ม ดำเนินการคัดค้านแยกกันออกไปและส่งผลทำให้ผู้สนับสนุนขบวนการแบ่งออกเป็นสองกลุ่มด้วย การเคลื่อนไหวนอกพื้นที่เพื่อคัดค้านโรงไฟฟ้าจึงเป็นกิจกรรมของกลุ่มชาวบ้านทั้งหมด ได้แก่ การยื่นหนังสือคัดค้าน การเข้าร่วมกับเครือข่ายอื่น ๆ คัดค้านโรงไฟฟ้าตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การติดต่อขอข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำและความช่วยเหลือจากกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงการเข้าไปชี้แจงกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาโครงการฯ

(2.3) การสร้างกรอบในการจูงใจ (motivational framing)

การสร้างกรอบในการจูงใจ มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างคำอธิบาย เหตุผล รวมถึงการสร้าง คำขวัญและคำปลุกใจให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องออกมาตัดค่านี้อ่างไฟฟ้า ประเด็นที่ซึ่งเป็นประเด็น สำคัญ ได้แก่ การชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของ “ความรุนแรงของปัญหา” ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต หากมีการสร้างโรงไฟฟ้า เช่น น้ำร้อนที่ปล่อยออกมาจากโรงไฟฟ้ามีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ ควันและ มลพิษที่ปล่อยออกมาจากโรงไฟฟ้าจะทำให้พืชผลทางการเกษตรเสียหาย เหมือนดังกรณี ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโรงไฟฟ้าวังน้อย และโรงไฟฟ้าราชบุรี ท้ายที่สุดชาวบ้านจะไม่สามารถ ดำรงชีพอยู่ได้ ส่งผลให้ลูกหลานไม่สามารถอยู่อาศัยที่นี้ได้อีกต่อไป การสร้างกรอบจูงใจเพื่อนำ การตัดค่านี้อ่างไฟฟ้าเพื่อ “รักษาที่ดินให้กับลูกหลาน” จึงเป็นภารกิจสำคัญที่ชาวบ้านต้องร่วมกันรักษาเอาไว้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องเครือข่ายทางสังคมและการสร้างกรอบโครงสร้างความคิดของขบวนการ ต่อต้านโรงไฟฟ้า สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

(1) การสร้างกรอบโครงสร้างความคิด (framing process)

การสร้างกรอบโครงสร้างความคิด เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับ สถานการณ์ที่กำลังเป็นปัญหา และต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง โดยการหาสาเหตุว่าอะไรคือ ปัญหาและอะไรคือทางออกของปัญหา จากนั้นก็ให้เหตุผลสนับสนุนถึงความจำเป็นต้องออกมา เคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลง กรอบโครงสร้างความคิดจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างผลสะท้อนเพื่อชักจูง ให้คนเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า กรอบโครงสร้าง ความคิดทำให้เกิดความชัดเจนของการนำเสนอสาเหตุของปัญหา การเสนอทางออกของปัญหาและ เหตุผลในการเข้าร่วมคัดค้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดการรับรู้ เข้าร่วมและสนับสนุนขบวนการคัดค้าน โรงไฟฟ้าในเวลาต่อมา สอดคล้องกับแนวคิดของ Benford & Snow (2000) และ Johnston & Noakes (2005) ที่อธิบายถึงความสำคัญของกรอบโครงสร้างความคิดในการระดมคนเข้าร่วมใน

ขบวนการเคลื่อนไหว กรอบโครงสร้างความคิดจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการชักจูงคนเข้าร่วม และทำให้เกิดกิจกรรมของขบวนการเคลื่อนไหวต่อไปได้

(2) การสร้างผลสะท้อนของกรอบโครงสร้างความคิด (frame resonance)

การสร้างผลสะท้อนเพื่อระดมผู้สนับสนุน จะต้องมีการสร้างกรอบโครงสร้างความคิดที่น่าเชื่อถือ ซึ่งได้แก่ความสอดคล้องระหว่างกรอบในการวินิจฉัยปัญหา และกรอบในการเสนอทางออก ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการนำเสนอกรอบในการวินิจฉัยปัญหา และความน่าเชื่อถือของผู้ที่สร้างกรอบโครงสร้างความคิด ในการศึกษาครั้งนี้ ขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้าใช้แนวทางหลายแนวทางเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ได้แก่ การนำข้อมูลและข่าวสารที่น่าเชื่อถือให้กับกรอบในการวินิจฉัยปัญหาและกรอบในการเสนอทางออก ความน่าเชื่อถือดังกล่าว เกิดจากการติดต่อกับเครือข่ายนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้การเสนอปัญหาของโรงไฟฟ้ามีความชัดเจน สามารถทำให้ชาวบ้านมองเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Benford (1993) และ Gerhards & Rucht (1992) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรอบในการวินิจฉัยปัญหาว่ามีส่วนสำคัญต่อการระดมคนเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ในขณะที่กรอบในการเสนอทางออกรวมทั้งกลยุทธ์ที่ใช้ได้แก่ การยื่นจดหมายคัดค้าน การปิดถนนเพื่อให้ภาครัฐลงมาเจรจา การเข้าร่วมกับเครือข่ายต่อต้านโรงไฟฟ้าในที่อื่น ๆ การเข้าไปชี้แจงต่อผู้มีอำนาจและการทำงานร่วมกับสื่อ เป็นกรอบที่อยู่ในศักยภาพที่ชาวบ้านจะทำได้ และเป็นแนวทางที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของขบวนการได้ จึงทำให้มีชาวบ้านร่วมเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้าเป็นจำนวนมาก ความสอดคล้องระหว่างกรอบในการวินิจฉัยปัญหาและกรอบในการเสนอทางออก (Benford & Snow, 2000) จึงทำให้การเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้าได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านที่อยู่รอบ ๆ โครงการเป็นอันมาก

(3) โครงสร้างเครือข่าย (network structure)

จากลักษณะโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโรงไฟฟ้า (network structure) ถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม อันเนื่องมาจากความขัดแย้งในเรื่องการสร้างกรอบในการเสนอทางออก แกนนำชาวบ้านจำเป็นที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือและพันธมิตรจากภายนอกเพื่อให้ขบวนการ

สามารถดำเนินต่อไปได้ การใช้สายสัมพันธ์แบบหลวมของแกนนำเพื่อสร้างเครือข่ายสนับสนุนในการดำเนินการของขบวนการด้านต่าง ๆ (Diani, 2002; Wasserman & Faust, 1994) ทำให้การสร้างกรอบโครงความคิดมีความน่าเชื่อถือและสามารถสร้างผลสะท้อน (frame resonance) ให้กับขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งในกรณีนี้แกนนำได้ใช้วิธีการสร้างเครือข่ายโดยใช้สายสัมพันธ์แบบหลวม (weak ties) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเชื่อมโยงเพื่อหาเครือข่ายสนับสนุนในการให้คำปรึกษาในการดำเนินงานของขบวนการ อันได้แก่ เครือข่ายต่อต้านโรงไฟฟ้าในพื้นที่ต่าง ๆ เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายสื่อมวลชน ทำให้ได้รับการสนับสนุนเข้าร่วมคัดค้านโรงไฟฟ้าเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ขบวนการมีความเข้มแข็ง สามารถต่อรองและเคลื่อนไหวคัดค้านโรงไฟฟ้าจนประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Baldassari and Diani (2007) ที่ศึกษาเครือข่ายประชาสังคมในประเทศอังกฤษ พบว่าสายสัมพันธ์แบบหลวมมีส่วนช่วยให้เกิดความร่วมมือของกลุ่มประชาสังคมในประเทศอังกฤษ เนื่องจากสายสัมพันธ์แบบนี้จะนำข้อมูลใหม่ ๆ และน่าเชื่อถือให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีจุดแข็งของสายสัมพันธ์ (the strength of weak ties) ที่อธิบายว่าสายสัมพันธ์แบบหลวมทำให้ได้ข้อมูล ได้คำแนะนำ คำปรึกษาในการดำเนินการที่หลากหลายสามารถนำมาปรับและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับกลุ่มของตนเองได้ และยังสอดคล้องกับงานของ Saunders (2007, 2013) ศึกษาการขยายเครือข่ายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมขยายเครือข่ายการสนับสนุน มาจากการใช้ความสัมพันธ์แบบหลวม เชื่อมประสานองค์กรและชุมชนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม

(4) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกรอบโครงความคิดและเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม มีบทบาทสำคัญในการนำเอาข้อมูลข่าวสาร และความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ มาสร้างเป็นกรอบโครงความคิดของการกระทำรวมหมู่ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากข้อค้นพบดังกล่าวทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสร้างกรอบโครงความคิดกับเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น เครือข่ายทางสังคมจึงไม่เพียงแต่มีบทบาทใน

ด้านการนำเอาทรัพยากรภายนอกตามที่แนวคิดเรื่องการระดมทรัพยากร (resource mobilization) กล่าวถึงเท่านั้น แต่เครือข่ายทางสังคมยังมีบทบาทในด้านการสร้างความน่าเชื่อถือ และการสร้างผลสะท้อนให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอีกด้วย ซึ่งมีงานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายทางสังคม เป็นเสมือนสื่อที่เชื่อมประสานให้กรอบโครงความคิดสามารถกระจาย (frame diffusion) ไปยังกลุ่มสนับสนุน (Carroll & Ratner, 1996; Diani, 2015) โดยถ้าขาดเครือข่ายทางสังคมแล้ว การสนับสนุนเพื่อนำเอาทรัพยากรมาช่วยเหลือขบวนการทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ยาก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างกรอบโครงความคิดกับเครือข่ายทางสังคมยังคงมีการศึกษาน้อยมาก ทำให้ความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะของเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะมิต่อกรอบโครงความคิดยังไม่ชัดเจน ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปเพื่อขยายความรู้ในเรื่องดังกล่าว จึงควรครอบคลุมคุณลักษณะของเครือข่ายทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ ที่น่าจะมีผลต่อกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิด

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับการสร้างกรอบโครงความคิดควรมีการศึกษาในมิติที่ลึกซึ้งและรอบด้านมากขึ้น ได้แก่

(1) ควรศึกษาบทบาทของแกนนำที่อยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางระหว่าง (betweenness centrality) และศูนย์กลางใกล้เคียง (eigenvector centrality) มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีแกนนำอยู่หลายคน การศึกษาบทบาทของแกนนำอื่น ๆ ในด้านการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับเค้าโครงกรอบคิดจะนำไปเข้าใจการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น

(2) การแสวงหาพันธมิตรและการสร้างความร่วมมือเพื่อสร้างเครือข่ายในการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการนำเอาความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาข้อมูลและข่าวสารจากเครือข่ายสนับสนุนมาสร้างความน่าเชื่อถือให้กับ

กรอบโครงสร้างความคิด แนวคิดเรื่องหลุมโครงสร้าง (structural holes) รวมถึงแนวคิดเรื่องบทบาทในการประสานงาน (brokerage roles) เป็นแนวคิดที่น่าจะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อดูลักษณะของรูปแบบของความช่วยเหลือ การประสานงานและการสร้างเครือข่ายให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

(3) ประเด็นเรื่องประสิทธิภาพของเครือข่าย (effectiveness network) ที่เหมาะสำหรับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นประเด็นที่ยังไม่มีการศึกษามากนัก ควรมีการศึกษาลักษณะโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่ประสิทธิภาพและผลสำเร็จของขบวนการและโครงสร้างเครือข่ายแบบใดที่เป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

บรรณานุกรม

อัจฉิมา ไกรพันธ์. (2559). การสร้างกรอบโครงสร้างความคิดเพื่อการระดมของเครือข่ายจุฬาชีวิต **คุณธรรม**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

อุษรินทร์ เชียงเสน. (2552). **กรอบโครงสร้างความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง: กรณีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย. ประเทศไทย**. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2009/01/19568>.

สุภีร์ สมอนา, มณีมัย ทองอยู่, สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2555). “กระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ” **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**, 8 (3), 47 – 68.

สุภีร์ สมอนา, มณีมัย ทองอยู่, สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2556). “ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ” **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี**, 9(1), 29 – 44.

Baldassari, D. & Diani, M. (2007). The integrative power of civic networks.

American journal of sociology, 113 (3), 735 – 780.

Benford, R. (1993). Frame dispute within the nuclear disarmament movement.

Social forces, 71 (1), 677-701.

Benford, R. & Snow, D. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. **Annual review of sociology**, 26, 611-639.

Borgatti, S., Everett, M. & Freeman, L. (2002). **Ucinet for windows: Software for social network analysis**. Harvard, MA: Analytic Technologies.

Carroll, W. & Ratner, R. (1996). Master framing and cross-movement networking in contemporary social movements. **The sociological quarterly**, 37, 601-625.

Diani, M. (2002). Network analysis. in B. Klandermans & S. Staggenborg (Eds.), **Methods of movement research**. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Diani, M. (2003a). **Introduction: social movements, contentious actions, and social networks: 'From Metaphor to Substance'?** in M. Diani & D. McAdams (Eds.), **Social movements and networks: Relational approaches to collective action**. Oxford: Oxford University Press.

Diani, M. (2003b). **Networks and social movements: A research program**. in M. Diani & D. McAdams (Eds.), **Social movements and networks: Relational approaches to collective action**. Oxford: Oxford University Press.

Diani, M. (2015). **The Cement of civil society: Civic networks in local setting**. Oxford: Oxford University Press.

Eggert, N. & Pavan, E. (2014). "Research collective action through networks: Taking stock and looking forward" **Mobilization**, 19(4), 363 - 368.

Emstson, H., Sorlin S., & Elmqvist, T. (2008). Social movements and ecosystem services: the role of social network structure in protecting and managing

urban green areas in Stockholm. **Ecology and society**, 13(2), 39. Retrieved from <https://www.ecologyandsociety.org/vol13/iss2/art39/>

- Forsyth, T. (2001). Environmental social movement in Thailand: how important is class?. **Asian journal of social science**, 29(1). 35-51.
- Forsyth, T. (2002). Environmental social movements in Thailand: a critical assessment. **Asian review**, 15, 106-127.
- Gerhards, J. & Rucht, D. (1992). Mesomobilization: organizing and framing in two protest campaigns in West Germany. **American journal of sociology**, 98, 555-95.
- Goffman, E. (1974). **Frame Analysis: An essay on the organization of experience**. New York: Harper Colophon.
- Haberkorn, T. 2011. **Revolution interrupted: Farmers, students, law and violence in Northern Thailand**. Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- Johnston, H. & Noakes, J. (2005). **Frames of protest: Social movements and the framing perspective**. Oxford: Rowman.
- Klandermans, B. (1988). The formation and mobilization of consensus. in Klandermans, B., Kriesi, H., & Tarrow, S. (eds.) **From structure to action: Comparing social Movement research across cultures**. Greenwich, CT: JAI Press.
- Lertchoosakul, K. (2018). **The Rise of the Octobrists in contemporary Thailand: Power and conflict among former left-wing student activists in Thai politics**. Chiang Mai: Silkworm Book.
- McLean, P. (2016). **Culture in network**. New York: Polity Press.
- Mische, A. (2003). Cross-talk in movements: reconceiving the culture-network link. In

- Missingham, B. (2003). **The Assembly of the poor in Thailand**. Chiang Mai: Silkwormbook.
- Passy, F. (2003). Social movements do matter. But how? in M. Diani & D. McAdams (Eds.), **Social movements and networks: Relational approaches to collective action**. Oxford: Oxford University Press.
- Pattanasrivichain, Suthida. (2016). **Framing the colours of Thainess: The emergence of Yellow and Red Thai identities**. (Thesis for Doctor's Degree, University of Canterbury)
- Prell, C. (2012). **Social network analysis: History, theory & methodology**. Thousand Oaks: Sage Publishing.
- Rucht, D. (2002). Mobilization against Large Techno-Industrial Projects: A Comparative Perspective. **Mobilization**, 7(1), 79 – 95.
- Samorna, S. (2013). “Social movement against gold mining” in **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 88, 299 – 305.
- Saunders, C. (2007). Comparing environmental movement networks in periods of latency and visibility. **Graduate journal of social science**, 4(1), 109-139.
- Saunders, C. (2013). **Environmental networks and social movement theory**. London: Bloomsbury.
- Scott, J. (2013). **Social network analysis: A handbook**. (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage Publishing.
- Snow, D. & Benford, R. (1988). Ideology, Frame Resonance and Participant Mobilization. **International social movements research**, 1,197-217.
- Snow, D., Benford, R., McCammon, M., Hewitt, L. & Fitzgerald, S. (2014). The emergence, development, and future of the framing perspective: 25+ years

since 'Frame Alignment.' **Mobilization: An international quarterly**, 19, 489-512.

Snow, D., Vliegenthart, R. and Ketelaars, P. (2019). The framing perspective on social movements: Its conceptual roots and architecture. in **The wiley blackwell companion to social movements** edited by David, S., Sarah, S., Kriesi, H., & McCammon, H. Oxford: Wiley Blackwell.

Somchai Phatharathananunth. (2006). **Civil society and democratization**. Copenhagen: NIAS Press.

Stekelenburg, J. & Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. in **Current Sociology**, 61(5-6), 886 - 905.

Volpe, M. (2015). **Frame resonance failure in the Thai Red Shirts and Yellow Shirt Movements**. (Thesis of Doctor's Degree, George Mason University)

Wasserman, S. & Faust, K. (1994). **Social network analysis: Methods and applications**. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Translated Thai References

Atjima Kraiphon. (2016). **Framing the mobilization of the Chula network for morality**. (Thesis of Master's Degree, Chulalongkorn University)

Supee Samorna, Maneemai Thongyou & Somsak Srisantisuk. (2012). "The Framing process of social movement against gold mining". **Journal of Mekong Societies**, 8(3), 47 - 68.

Supee Samorna, Maneemai Thongyou, & Somsak Srisantisuk. (2013). Social movement against gold mining. **Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University**, 9(1), 29 – 44.

Uchane Chiangsen. (2009). Framing process in political co-operation: A case study of People's Alliance for Democracy. Prachathai Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2009/01/19568> accessed.